

Fogalmak

főpapok
alsópapság
búcsúcédulák
evangélikus
lutheránus
cölibátus
szekularizáció
birodalmi átok
Ágostai hitvallás
vallásbéke
kálvinizmus
svájci, polgári irányzat
református irányzat
konzisztórium
prédikátorok
presbiterek
anabaptista/népi ir.
antitrinitárius
unitárius
Index
Szent Officium

Földrajzi helyek

Wittenberg
Worms
Speyer (Speyer)
Augsburg
Zürich
Genf
Trident

Személyek

Luther Márton
X. Leó pápa
V. Károly
Bölcs Frigyes
Ulrich Zwingli
Kálvin János
Münzer Tamás
Szervét Mihály
VIII, Henrik
Lojolai Szent Ignác
III. Pál pápa
IV. Pál pápa

Fontos évszámok

SZŰRKÉVEL

1. Előzmények

- A **XVI. SZÁZAD**ra a **katolikus egyház** megromlott, korrupt lett és **elvilágiasodott**, az eretnekmozgalmakra és a Husz János-féle reformkísérletekre **nem tudott válaszolni**
- A reformáció ugyan Németországból indult el, de nagyjából egész Európára jellemző volt, hogy a **papság két részre tagolódik**:
  - a **főpapok** (püspökök, érsekek, stb.) **fényűző és pazarló életet** éltek
  - az ún. **“alsópapság”** a nép között élő és dolgozó **egyházi személyek** csoportja, akik gyakran **megélhetési gondokkal** küzdöttek
- Ebben az időszakban a német **társadalom is széttagolódott**. Az ország fejlett északi és déli, és a fejletlen középső részei között, akárcsak az egyes társadalmi rétegek között:
  - a **nagybirtokosok** kiváltságokkal és hatalmukkal **elnyomták a többi réteget**
  - a **városi polgárok** elégedetlenek voltak az **egyház** és a főurak **hatalmaskodásai** miatt
  - a **parasztra** egyre **nagyobb terhet** róttak **hűbéruraik**

2. ① Luther Márton irányzata (evangélikus)

- A reformáció **közvetlen kiváltó oka** a **búcsúcédulák** forgalmazása volt. Ezeket a **cédulákat X. Leó pápa** bocsájtotta ki, és velük az egyház állítása szerint **kiváltható a rokon tisztító tűzbéli szenvedése** pénzért.
- A pápa a **búcsúcédulák bevételeiből** fizette a római Szt. Péter székesegyház **építését** és az **adósságait**
- A reformáció kezdete **1571 OKTÓBER 31**, amikor **Luther Márton** Ágoston-rendi szerzetes **kifüggesztette 95 pontból álló, egyházat bíráló kiáltványát a wittenbergi templom kapujára**.
- Főbb tételei:
  - (1) Csak a hit által **üdvözülhet** az ember
  - (2) **Elvetette** Mária és a **szentek tiszteletét**. Csak Jézust szabad dicsőíteni.
  - (3) Csak **azt kell hinni, ami az Evangéliumban van**, nem mást. (innen ered az **evangélikus** elnevezés)
  - (4) Nincs szükség közvetítőre ember és Isten között, **elvetette a “fűlbegyónást”**
  - (5) A szertartások lényege az evangélium magyarázata, **nem a pompa és a külsőség**
  - (6) **Elvetette a szentségeket**, csak a keresztséget és az úrvacsorát (áldozás) hagyta meg
  - (7) **Elvetette a cölibátust**
  - (8) Az egyházi birtokokat **világi kézbe akarta adni (szekularizáció)**
  - (9) Követelte az **anyanyelvű igehirdetést**
  - (10) Fellépett a **búcsúcédulák** ellen

Luther pontjainak hatása

- A kiáltvány **hatalmas port kavart**, **minden társadalmi réteg megtalálta maga követeléseit**: a parasztek a tized eltörlését, a birtokosok újabb földeket (szekularizáció), a polgárok olcsóbb szertartásokat reméltek.
- (I) **1520**-ban a pápa (X. Leó) **kiátkozta** Luthert az egyházból, de ekkor már nagy táborra volt

- (II) 1521-ban a **wormsi birodalmi gyűlés**en V. Károly NRCS **birodalmi átkot** bocsájtott Lutherre (tehát bárki, bárhol büntetlenül megölhette), ezért Bölcs Frigyes **látszatfogsága** vetette, ahol lefordította németre az Újszövetséget
- (III) 1529-ben a **spejeri bir. gyűlés**en sok fejedelem már lutheránus volt. Az egyház képviselői kimondták, hogy Luther és követői **megmaradhatnak** vallásukban, de **nem terjeszthetik**. Ezért a reformáció hívei **protestáltak** (tiltakoztak, innen a protestáns elnevezés)
- (IV) 1530-ban az **augsburgi bir. gyűlés**en megengedték a hit összefoglalójának felolvasását (**Ágostai hitvallás**) Mivel a császár nem engedett, a protestáns fejedelmek létrehozták a schmalkaldeni szövetséget, kitört a vallásháború.
- (V) 1555-ben szintén az **augsburgi gyűlés**en kikiáltották a **vallásbékét**.
  - “Akié a föld, azé a vallás” (Cuius regio, eius religio), vagyis a **fejedelmek maguk választhatnak vallást**, az adott tartománynak pedig követnie kell azt (vagy szabadon el lehet költözni).
  - Az evangélikusok által megszerzett, **szekularizált földeket megtarthatták**, de további földeket nem vehettek el az egyháztól

3. A reformáció egyéb irányzatai

Ⓑ Kálvinizmus (svájci, polgári, református irányzat)

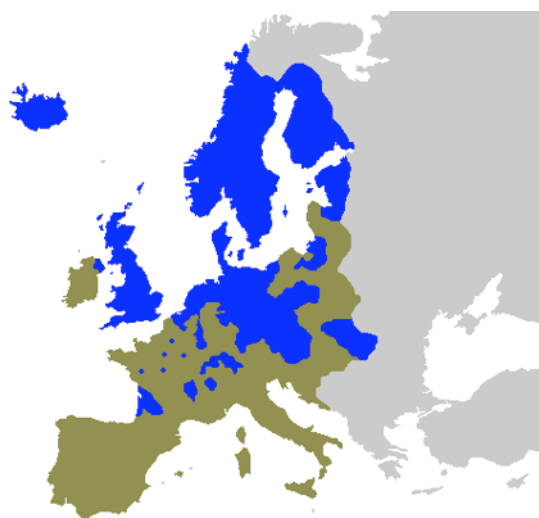
- Kálvin színre lépése előtt **Ulrich Zwingli zürichi lelkész** fellépett a hierarchia, szentmise és cölibátus ellen, **nagyjából lutherrel megegyező követelésekkel**. Ő és hívei **megtámadták a katolikus kantonokat**, de Zwingli elesett a harcokban.
- **Kálvin János** francia születésű volt, de **vallásügyek miatt elmenekült** onnan. **Nem volt felszentelt pap**, jogot tanult. **1536-ban Institutio** címmel **megjelent tanítása**.
  - Lutherhez hasonlóan **az imát helyezte előtérbe**, egy **egyszerű és szegény egyház** létrehozása volt a célja.
  - Tanítása szerint **az emberek sorsát születésük előtt Isten “eleve elrendelte”**, sorsuk cselekedeteiktől függetlenül üdvösség vagy kárhozat.
  - Kálvin elvetette a hierarchiát, **egyházvezetést egy önkormányzat mintájára építette fel (konzisztórium), prédiáktorokkal (papok) és presbiterekkel (világi egyházfelügyelők)**
- Kálvin Genf prédikátora lett **1541-ben**, majd teológiai akadémiát is alapított
- Vallása gyorsan terjedt, **Svájc, Hollandia és Skócia** egészében, Anglia, Lengyelország, Litvánia, **Magyarország** és Dél-Franciaország részben református lett.

Ⓒ Anabaptista (újrakeresztelő, népi) irányzat

- **Münzer Tamás** vezetésével alakult Zwickauban
- **Elvetették a csecsemőkeresztelést**, azért, hogy **az ember felnőtt fejjel döntsön**, miben hisz
- Az **államhatalom megszüntetését** és **vagyonközösséget** követeltek
- A parasztok az egyszerű elveik mögé álltak, **fellázadtak (1524-26-os német parasztháború)**, de a fejedelmek leverték.

Ⓓ Antitrinitárius (szentháromságtagadó) irányzat

- **Tagadták a szentháromságot**, azaz **Jézus isteni természetét** és a **Szentlélek létezését**, szeirntük **Jézus isten fia volt, de emberré lett**. Tagadták a predesztinációt.

A reformáció (kék) elterjedtsége fénykorában

- Legjelentősebb képviselőjük a spanyol **Szervét Mihály** (orvos) volt, aki saját hittársai elől menekülve Genfbe ment, de ott a tanács börtönbe vetette, majd kivégeztette
- Az üldözött antitrinitáriusok Lengyelországban és Magyarországon telepedtek le. Erdélyben a mérsékeltebb hitűekből szerveződött meg az **unitárius egyház**.

Ⓔ Anglikán egyház

- Felülről kezdeményezett új egyház
- **1534**-ben alapította **VIII. Henrik angol király** (szakított az egyházzal, hogy elválhasson)
- **Református és katolikus jellemzőket vegyíti:**
  - nincs egyházi vagyon
  - nincs szerzetesség
  - nem ismeri el a pápát (a király az egyház feje)
  - megtartotta a katolikus szertartásrendet és a papi hierarchiát

4. A katolikus megújulás (ellenreformáció)

A Jezsuita-rend

- **Lojolai Szent Ignác** **1540**-ben új szerzetesrendet alapított, a Jezsuita-rendet. Mivel korábban katona volt, szervezete a **katonaság mintájára** lett felépítve (pl. nem apát volt, hanem generális).
  - A felvétel feltétele a jómodor, a jó külső, a műveltség
  - Fő tevékenységi területük a **fejedelmi udvarok** voltak, ők voltak a főméltóságok gyóntatói, így **befolyásuk** volt a korszak politikai életére
  - Felismerték a **gyerekkori nevelés fontosságát**, **magas színvonalú iskolahálózatot** hoztak létre

A tridenti zsinat és egyéb intézkedések

- **III. Pál pápa** – felismerve a reformáció veszélyét – **összehívta a tridenti zsinatot (1545-1563)**, ahol orvosoltak bizonyos sérelmeket, pl. **megszüntették a szimóniát, a búcsúcédulák árusítását, felhívták a papok figyelmét a keresztény erkölcsök betartására**
- Nem mondtak le azonban a pápa egyházfőségéről, a **szerzetességről, a szentségekről, a szentek tiszteletéről**.
- Újra **felállították az inkvizíciót Szent Offícium néven (1542)**, amely katolikus területeken szabott gátat a reformáció további térnyerésének
- **IV. Pál pápa** utasítására **összeállították az Indexet (1559)**, a **tiltott könyvek jegyzékét**, amelyben főleg református igehirdető kötetek szerepeltek.